

Bestaanszekerheid; van containerbegrip naar speerpunt van handelen

**Verslag van de
online bijeenkomst**
14 februari 2024

Eén van de grondrechten in de Nederlandse grondwet, maar lang niet voor iedereen vanzelfsprekend. Recent geagendeerd door links én rechts, maar verschillend geprioriteerd. Onderwerp van kennisdossiers en nieuwsitems, maar niet eenduidig gedefinieerd. Welke betekenis heeft bestaanszekerheid voor jou? En wat kan jij concreet bijdragen aan het vergroten van bestaanszekerheid voor iedereen?

Het kennisprogramma Armoede en schulden van het kennisplatform Utrecht Sociaal zette deze online ontmoeting op om in gesprek te gaan hierover; wat ieder van ons onder bestaanszekerheid verstaat, wat het in de verschillende contexten waarin we wonen en werken concreet betekent en of en hoe we het tot speerpunt van ons handelen kunnen maken. Het kennisplatform wil het idee nastreven om niet alleen te praten, maar ook om te doen. Door met elkaar mee te denken kan er tot een boodschap gekomen worden die kan worden meegegeven aan de politiek.

De bijeenkomst wordt geleid door Renske Schramhart, docent onderzoeker voor het Lectoraat Jeugd van het Kenniscentrum Sociale Innovatie van de Hogeschool Utrecht en van het programma Armoede en schulden. Ze opent het gesprek met de opmerking dat mooie woorden vaak gebruikt worden om de rauwe werkelijkheid weg te moffelen. Men is bang voor woorden zoals "armoede", het zou te stigmatiserend zijn. Maar het is juist goed, want het woord raakt de kern en iedereen kan het begrijpen.

"Bestaanszekerheid" is ook zo een term, het beschrijft dat iemand de kans moet krijgen om gebruik te maken van ieders gewone burgerrechten. Toch wordt er ook bij deze term de opmerking dat het niet passend genoeg is. Het zegt de meeste mensen niks en het zou beter zijn als we de specifieke problemen benoemen; mensen kunnen hun rekening niet betalen, worden uit huis gezet, enz. In deze ontmoeting is besproken welke betekenis we kunnen geven aan het woord "bestaanszekerheid" of dat we een andere term moeten gebruiken en wat we er mee willen doen.

Lilith Smidts-Lefever, ervaringswerker van het netwerk Sterk uit Armoede, vertelt wat zij met de term heeft. In het kader waarin de meeste mensen praten over bestaanszekerheid ziet zij de term "bestaansonzekerheid" eigenlijk als gepaster. Ze geeft aan dat bestaansonzekerheid voor haar niet altijd gelijk staat aan armoede, dat onzekerheid in het bestaan ook kan ontstaan door oorlog, bedreigingen of huiselijk geweld. Het is een term die nu multi-interpretabel is, waarbij het een spectrum aan behoefte en mensenrechten vertegenwoordigd en geld is 1 van die rechten. Zelf is Lilith opgegroeid in armoede, wat haar toen veel stress en mentale klachten opleverde. Nu geeft het haar een drive en houvast om zich in te zetten om armoede uit de wereld te helpen. In haar werk zet zij zich in als ambassadeur en praat zij namens een grote groep uit de samenleving met ministeries, stichtingen, enz.

Haar hartekreet: zet zelfredzaamheid niet als doel, maar zet de mensenrechten centraal.

Eelco Koot, docent Sociaal Juridische Dienstverlening, reflecteert op de gesprekken die hij voert met zijn studenten hierover. Zelf heeft hij werkervaring in de Schuldhulpverlening en praat met zijn studenten over jongeren die ZZP willen worden. Studenten zien dit zelf in hun eigen vriendenkringen; jonge mensen die het snelle geld willen verdienen en niet nadenken over de consequenties. Ze houden geen rekening met het mogelijk wegvallen van toeslagen, of zetten geen geld opzij voor verzekeringen en pensioenen. Ze nemen eigenlijk hun huidige bestaanszekerheid voor lief en lopen het risico om in een onzekere situatie te komen. Eelco zet zich in om studenten van verschillende opleidingen hierover samen te laten werken en signalen op te vangen.

Zijn hartekreet: geld is een sateprikker wat overal doorheen gaat, durf daar vragen over te stellen.

Lia van Doorn, lector Wonen en welzijn, wijst op een van de duidelijkste vormen van bestaansonzekerheid; dakloosheid. Ze ziet hierin vaak terug dat mensen die in armoede leven zichzelf hiervan de schuld geven, ze zijn bang dat ze zelf iets niet goed hebben gedaan en daardoor in deze situatie zijn gekomen. De term bestaanszekerheid maakt deze persoonlijke problemen een maatschappelijke kwestie, waardoor de desbetreffende personen deze schuldgevoelens minder hoeven te ervaren. Je ziet het bijvoorbeeld in de lonen die gelijk zijn gebleven terwijl het leven duurder is geworden. Uit cijfers van het Nibud bleek al dat alleenstaanden en gezinnen met kinderen gemiddeld 100 tot 200 euro te kort komen per maand. Daarnaast is de samenleving complexer geworden, met wetten en regelgeving om sociale voorzieningen. De angst voor terugvorderingen zoals de toeslagenaffaire geeft hierbij extra stress boven op de stress over de al opgebouwde schulden. Er moet dus gekeken worden naar de wetten en regelgevingen en wat iemand nodig heeft om mee te doen in de samenleving. Staan deze structuren haaks op de behoeften of kunnen ze meehelpen, bijvoorbeeld met de bijstandsnorm en het minimumloon voor een bodem onder het bestaan.

Haar hartekreet: Geef voorrang aan wonen, door het betaalbaar, zeker en toegankelijk te maken.

In subgroepen werden er drie hoofdvragen behandeld:

1. Waarom ben je hier bij deze bijeenkomst over bestaanszekerheid?
2. Wat heb jij met het begrip bestaanszekerheid?
3. Wat doe jij aan bestaanszekerheid en hoe kunnen we dit voeden aan de politiek?

Plenair werden de bespreekpunten en uitkomsten hiervan kort besproken:

- Praat niet over de mensen, maar praat met de mensen. Beleid moet geschreven worden nadat het gesprek is aangegaan met mensen die deze problemen ervaren. Op dit moment is het lastig om bij beleidsmakers aan te komen met ervaringskennis, maar toch moeten we over de drempel heenstappen en aankaarten dat ervaringskennis opgevraagd moet blijven worden. Er moet bij beleidsmakers een bereidheid ontstaan om het ongemak te doorstaan en de verhalen te beluisteren en te verwerken in het beleid.
- Let op de digitalisering, deze verhindert mensen om mee te doen in de maatschappij. Doordat deze mensen niet mee kunnen met de digitalisering, kunnen ze ook niet meer gebruik maken van hun rechten.
- Armoede ervaar je alleen. Door gemeenschapsvorming te stimuleren krijgen mensen meer kennis en grip op hun lastige situatie. Humanitas Heuvelrug doet dit nu door tandem een vrijwilliger en deelnemer te koppelen en denken na over vormen waarin de gemeenschappen nog groter zijn. Hierbij wordt er rekening gehouden met de balans tussen individuele keuzevrijheid versus onderlinge verbondenheid.
- Ook kinderen in bestaansonzekere situaties hebben grote dromen. Vraag naar die dromen om in te spelen op kansengelijkheid. Bestaan is breder dan geld en wonen, bouw aan de dromen en activeer deze.
- Het gaat niet om gunsten, het gaat om rechten. Zet de mensenrechten centraal en zet alle perspectieven in voor een integrale aanpak. Op dit moment zijn er nog te weinig verplichtingen voor de overheid om dit te blijven verwezenlijken. Wat hoort erbij als je bestaanszekerheid als een recht definieert; hoe kan je het bewustzijn verder voortbrengen, hoe voorkom je dat er verschillende talen gesproken worden en hoe creëer je een beleving zonder een politieke kleur.

Uitkomsten uit de online vragenlijst die door de deelnemers is ingevuld.

De aanwezigen hielden zich op verschillende manieren nu bezig met bestaanszekerheid. Er waren meerdere ervaringsdeskundigen aanwezig die het onderwerp onder de aandacht brengen bij diverse instanties. Daarnaast waren er beleidsmedewerkers en overheidsadviseurs aanwezig, die pleiten voor onderzoek en versimpeling van beleid. Ook waren er professionals aanwezig die werken met jongeren, studenten en ouders die onzekerheden rondom hun bestaan ervaren en ze hulp en ondersteuning bieden. En een deel van de aanwezigen focussen op het ontwikkelen en verspreiden van kennis rondom armoede, mensenrechten en dakloosheid.

Gemiddelde scoorde het begrip 'bestaanszekerheid' een 7 op de mate van behulpzaamheid, waarbij er uitschieters zijn zowel naar beneden als naar boven. Voorstanders van het begrip geven aan dat het alomvattend is en dat het zo ook een koppeling kan geven tussen domeinen die anders individueel aangepakt worden, zoals financieel, gezondheid, sociaal, emotioneel en cultureel. Het geeft daardoor een breder perspectief en samenhang. Kritische opmerkingen over het begrip gaan vaak over dat het een containerbegrip is, dat er verschillende betekenissen aan gegeven kan worden, dat het niet concreet genoeg is en erg context afhankelijk is. Het begrip wordt meer gebruikt in de situatie waarin men praat over onzekerheid, wat niet direct door het begrip gereflecteerd wordt.

Bij het beschrijven van het begrip komen woorden zoals voorwaarden, voorzieningen, basis en bodem vaker terug. Er is een verzameling aan voorwaarden en voorzieningen, zoals inkomen, wonen en eten. En wanneer er aan deze voorwaarden en voorzieningen voldaan kan worden, dan is er een basis of bodem voor het bestaan. En het kunnen vertrouwen op deze basis of bodem geeft dan weer rust of stress vermindering.

Op de vraag "Wat moet er nog gebeuren?" komen een aantal hoofdonderwerpen naar voren; het concretiseren van het begrip om een standaard te ontwikkelen, een integrale en structurele samenwerking, het betrekken van ervaringsdeskundigen, en het direct helpen van de mensen die nu geen bestaanszekerheid hebben met o.a. financiële ondersteuning en woonoplossingen om stress weg te nemen.

"Durf moeilijke gesprekken te voeren"

Ook bij de "hartekreet" komen deze onderwerpen weer terug. Zoals de oproep om het perspectief van de ervaringsdeskundige niet alleen aanhoren, maar ook echt inzetten om beleid vorm te geven. Hierbij moet je durven om moeilijke gesprekken te voeren. En er is een grote behoefte om krachten te bundelen en samen die integrale aanpak te ondersteunen. Hiermee kan de focus verlegd worden van het verzachten van de armoedesituatie naar een echte verbetering van het toekomstperspectief, ook juist bij bijvoorbeeld de jonge kinderen in deze situaties. Er wordt hierbij ook gekeken naar de overheid, om versimpeling in het beleid en regelingen te bieden en daarmee de mensen meer zekerheid te geven.

Hoe nu verder

Vanuit de deelnemers was een duidelijke oproep dat deze gesprekken verwezenlijkt moeten worden. Hierbij is er nu een goede start gemaakt en moeten we dit doorzetten met verbinding en terugkoppeling. Vanuit het kennisprogramma kan er een gemeenschap gevormd worden om een gedachtengoed uit te dragen, om in contact te blijven onderling en om elkaar te blijven inspireren.

Er moet gespard worden over de behoeftes rondom dit thema. Wat is er nodig, wat willen we hier mee doen, kunnen we specifiekere sub-thema's zoals bestaanszekerheid voor mensen met een beperking onderscheiden? Input kan gemaïld worden naar kUS@hu.nl

Voorstel en doel volgende keer:

Eind mei zal er een vervolgbijeenkomst plaatsvinden met Hans Spekman, die samen met de aanwezigen dieper op de specifieke kanten van bestaanszekerheid ingaat. De specifieke datum en onderwerp zullen we in april met jullie communiceren. Deze vervolgbijeenkomst zal de aftrap zijn van een reeks bijeenkomsten om de verschillende aspecten van bestaanszekerheid uit te lichten.

Leestips vanuit het programma Armoede en schulden;

[deze blog](#) van de Alliantie Kinderarmoede,

[dit dossier](#) van Movisie,

[dit artikel](#) van de Wiardi Beckman Stichting.

[dit onderzoek](#) van Godfried Engbersen

[dit manifest](#) van de Vereniging van Nederlandse gemeenten

[deze column](#) van Tim 's Jongers

Leestips vanuit de aanwezigen van de online bijeenkomst;

[deze essay](#) van Stichting Presentie,

[dit artikel](#) van Movisie,

[dit boek 'Armoede krijg je gratis'](#) van Stella de Swart